

Päästeamet enne sõda ja sõja ajal

KUNO TAMMEARU
Päästeameti peadirektor

Lai riigikaitse tähendab inimeste, kogukondade, omavalitsuste ja riigi ühist arusaama ning panustamist nii tegevuste kui ka rahaga, et kasvatada ühiskonna vastupidavust ja olla valmis kriisideks.

Päästeamet on kogu taasiseseisvumise järgse aja hoidnud Eesti inimeste ohutust, elu ja tervist. Päästevõrgustiku liikmed on kustutanud tuld, päästnud inimesi, teinud kahjutuks lõhkekehi ja harinud elanikke. Vastavalt ühiskonna vajadustele oleme end muutnud, ümber korraldanud ja kohanenud – sealhulgas avanud uusi teemasid ja võtnud uusi ülesandeid. Sel aastal tähistame Päästeameti 30. sünnipäeva. Kolme aastakümnega on muutunud palju ja Päästeamet ei ole praegu enam isegi see, mis ta oli viis aastat tagasi. Nagu ka maailm.

Elanikkonnakaitse, varjumine, tsiviilkaitse, ohuteavitus. Vaid mõni kuu tagasi polnud keskmisel Eesti elanikul tarvidust

nendele teemadele mõelda. Oleme Päästeametis juba mitu aastat teinud süsteemselt kampaaniaid kriisiks valmistumisest. Aga mitte ainult – Päästeamet on ka organisatsioonina muutunud ja kohanenud, et olla valmis erinevateks kriisideks. Kuigi oleme käsitlenud pigem sündmusi, mis on meid seni ohustanud – tulekahjud, liiklusõnnetused, halvad ilmastikuolud, elektrikatkestused või veeuputused –, on paljudeks kriisideks valmistumine siiski universaalne. Nüüd valmistume sõjaks, mis loodetavasti siiski aset ei leia. Seni tehtu on aga andnud tugeva lähtepositiooni ka halvemateks stsenaariumiteks.

Eesti on riigi kaitsmiseks valinud laia riigikaitse käsitluse, mis hõlmab sõjalise riigikaitse kõrval ka teiste asutuste vastutust sõjaajal samas valdkonnas, mis neil on rahuajal. Ukraina kogemus osutab, et sõjas on päästja sõduriga koos lahinguväljal, kuigi tegevused on erinevad.

Elanikkonnakaitse kontseptsioon (Riigikantselei, Siseministerium 2018), mis defineeris ja selgitas elanikkonnakaitse olemuse ning vajadused, valmis juba 2018. aastal. Elanikkonnakaitseks vajalikud tegevused on sätestatud nii eelmises kui ka praeguses riigikaitse arengukavas (Riigikantselei 2017, 2021), kuid polnud seni rahastust leidnud.

Jälgides sündmusi Ukrainas, oleme

Ukraina päästjad sõjatandril.

Foto: David Peinado. Pexels

saanud kinnituse, et Eesti lai riigikaitse on liikunud õiges suunas ja selle arendamine on ainuõige tee. Näeme, kui oluline on õigeaegne ja selge elanike ohust teavitamine ning omavalitsuste valmisolek kriisi korral. Teame, kui tähtis on tagada Päästeameti toimepidevus, demineerimise ja keemiapääste võimekus ning kriisijuhtimise oskus. Seejuures on oluline silmas pidada, et elanikkonnakaitse ja pääste baasvõimekus peab olema tugev. Nõrgal vundamendil kriisiks valmis olla ei saa.

Elanikkonnakaitse arendamiseks on vaja inimressurssi ja püsivat rahastust.

Tegelikult oleme kasvatanud kriisideks valmisolekut juba pikemat aega. Nimetame seda elanikkonnakaitseks, mille alus on igas olukorras toimiv päästevõrgustik. Oluline koostisosa on inimeste hakkamasaamine kriisides ning omavalitsuste ja teiste ametkondade

võimekus kriisides oma ülesandeid täita ja inimestele abiks olla. Selle juhtimisvõimesse, kriisivõimekusse ja koostöösse omavalitsustega oleme panustanud juba aastaid ning süsteem on tugev.

Päästeameti prioriteetsed tegevussuunad on:

- ▶ elanike teadlikkuse suurendamine valmistumisest ja sõja korral käitumisest,
  - ▶ ohuteavituse ja avalikud varjumiskohad,
  - ▶ evakuaatsioonikohtade ettevalmistamine,
  - ▶ omavalitsuste kriisivalmiduse tõstmine,
  - ▶ varingu- ja keemiapääste, demineerimise ja esmaabi võimekuse arendamine sõjaolukorras,
  - ▶ teenistujate ballistilise kaitse suurendamine,
  - ▶ toimepidevuse ja varude tagamine.
- Sealjuures on võtmetähtsusega

koordinatsioonid pääste ja kaitseväge vahel – nii enne sõda kui ka sõja ajal –, sest sõduritel peab olema võimalus sõdida nii, et elanikud on samal ajal kaitstud.

VALMISOLEK ON UNIVERSAALNE

Lisaks eespool mainitud Ukrainas õppetundidele saame eeskujuga võtta ka Soomelt. Juba pikka aega on Soome teinud elanikkonnakaitse suuri samme. Alates toidu- ja ravimivarudest kuni kohustuseni teatud suuruses hoonetele ehitada varjendid. Avalikuks kasutamiseks on valmis jäähallid, ujulad ja maa-alused parklad, mida saab kerge vaevaga muuta evakuaatsioonikeskusteks. Juhised on hõlpsasti leitavad nii siseministeriumi kui ka päästeameti veebilehelt (Pelastustoimi 2022; Ministry of the Interior 2022). Soome on teinud tarku valikuid ning valmistunud sõjaks juba teise maailmasõja lõpust. Hiljuti kajastas seda ka Financial Times, tuues Soome eeskujuks elanikkonnakaitse planeerimises (Milne 2022).

Ohuteavituse ja muudesse sõjategevusega (või ka keemiaõnnetustega) seotud tegevustesse on palju panustanud ka Leedu. Ohu korral hoiateatakse ja teavitatakse elanikke mitte ainult sireenide sisselülitamisega, vaid ka mobiilisisõnumitega. Valmisolekuteemalised veebilehed (Why LT72? 2021) on välja toodud kogu vajalik info valmistumisest ja ohu korral käitumisest.

Samas uuris Leedu uuringufirma Vilmorus hiljuti BNSi tellimusel leedulaste valmisolekut sõjaks. Selle järgi tundis vaid 9,9 protsenti kõigist vastajatest, et on täielikult informeeritud ja valmis. 38,5 protsenti elanike sõnul pole kriisiks valmistumiseks piisavalt infot ega raha. Samal ajal tõdes suuremate linnade elanikest 38 protsenti, et nad on enam-vähem informeeritud ja valmistunud. Elanike informeerimine nõuab aastatepikkust süsteemset tööd, ja põhjusi, miks see ühes kohas paremini toimib kui teises, võib olla mitmeid: alustades ajaloost ja riigi

territoriaalsest suuruselt ning lõpetades rahvuse temperamendiga.

Seda, kui oluline on inimeste enda valmisolek igasuguse kriisi korral, ei ole võimalik üle hinnata. Kriisideks valmisolekul on neli tasandit: inimene, kogukond, omavalitsus ja riik. Võimekuste loomisel on olulised kõik tahud. Eelkõige saab igaüks enda jaoks väga palju ära teha. Siis saavad aidata ka kogukond, omavalitsus ja riik.

Elanikel tuleb luua 7 päeva varu ning leppida lähedastega kokku tegevused kriisi korral.

Kogukondadel, näiteks korteriühistud ja elamupiirakonnad, tasub läbi mõelda, kuidas luua valmisolek – muuta kelder sobilikuks varjumiskohaks ja teadvustada viise, kuidas nõrgemaid abistada (joogi-veega, söidukitega, kütusega).

Omavalitsused peavad teadma enda riske ja viima need teadmised elanikeni. Samuti paneb kohusetundlik omavalitsus paika hädaolukorras valmisoleku plaanid ja kriisistruktuurid, korraldab õppusi, kaardistab varud ja teeb vajalikud koostöökokkulepped.

Riigi ülesanne on luua ministeriumite ja teiste riigiasutuste tasemel valmisolek toimepidevuse, kriisijuhtimise, varude jne tagamisel. Päästeamet nõustab, toetab riskide mõistmise ja mõtestamisega ning panustab ühtse päästevõrgustiku valmisolekuga. Samuti viib Päästeamet kriisi korral läbi ulatusliku evakuaatsiooni.

Emori 2021. aasta uuringu järgi on enda ja oma pere hädaolukorras toimetuleku kindlustamiseks tegevusi teinud 76 protsenti Eesti elanikest (Hämmal 2021). Oma iseseisvasse toimetulekusse seitsme päeva vältel usub 57 protsenti inimestest (2019. aasta uuringu järgi 50%). On hulk inimesi, kellel on potentsiaali olla paremini valmistunud ja nende inimesteni tuleb meil jõuda. Aga on ka

JOONIS 1. Kriteeriumigruppide tase. Omavalitsuste 2020. aasta teenustasemete tulemused.

Allikas: Rahandusministeerium 2021

neid, kes ei saa kunagi valmis. Lisaks linnaelanikele ja kortermajas elavatele inimestele on riskirühmas ka muukeelsed ning 65aastased ja vanemad Eesti elanikud. Põhjusi on erinevaid – nii sotsiaalseid kui ka majanduslikke. Riigi tugevus sõltub aga igast lülist.

Siinkohal saavad appi tulla kogukonnad ja peavad appi tulema omavalitsused. Iga panus riskikommunikatsiooni, kriisijuhtimisse ning muudesse meetmetesse, mis aitavad kriisi lahendada ja sellest taastuda, on investering meie inimestesse. Tõhus planeerimine igal tasandil tagab parema toimetuleku.

Viisime koos rahandusministeeriumiga 2020. aastal läbi omavalitsuste kriisiks valmisoleku uuringu, milleks töötasime välja kriisivalmisoleku struktuuri, kriteeriumite tasemed ja põhimõtted (joonis 1). Selgus, et on terve hulk omavalitsusi, kes on kriisiks valmisolekusse panustanud. Eesti keskmine valmisolekuindeks oli 9-palliskaalal 6, mis tähendab, et pingutada tuleb veel palju. Kuigi uuringust selgus, et koguni 62 omavalitsuses koguneb kriisikomisjon vähemalt kolm korda aastas, on oluline, et kriisikomisjoni töö oleks pidev (joonis 2).

Päästeamet on valmis pakkuma toetust, et kriisivalmiduse tase tõuseks igas

Päästeamet

Päästeamet loodi 25. mail 1992. aastal Vabariigi Valitsuse määrusega „Eesti Vabariigi Riikliku Tuletõrjeameti likvideerimise ja tema funktsioonide üleandmise kohta Eesti Vabariigi Riiklikule Päästeametile“. Määrusega ühendati kodanikukaitse ning tuletõrje- ja päästetööde tegemine. Seetõttu loetakse 25. maid Päästeameti sünnipäevaks.

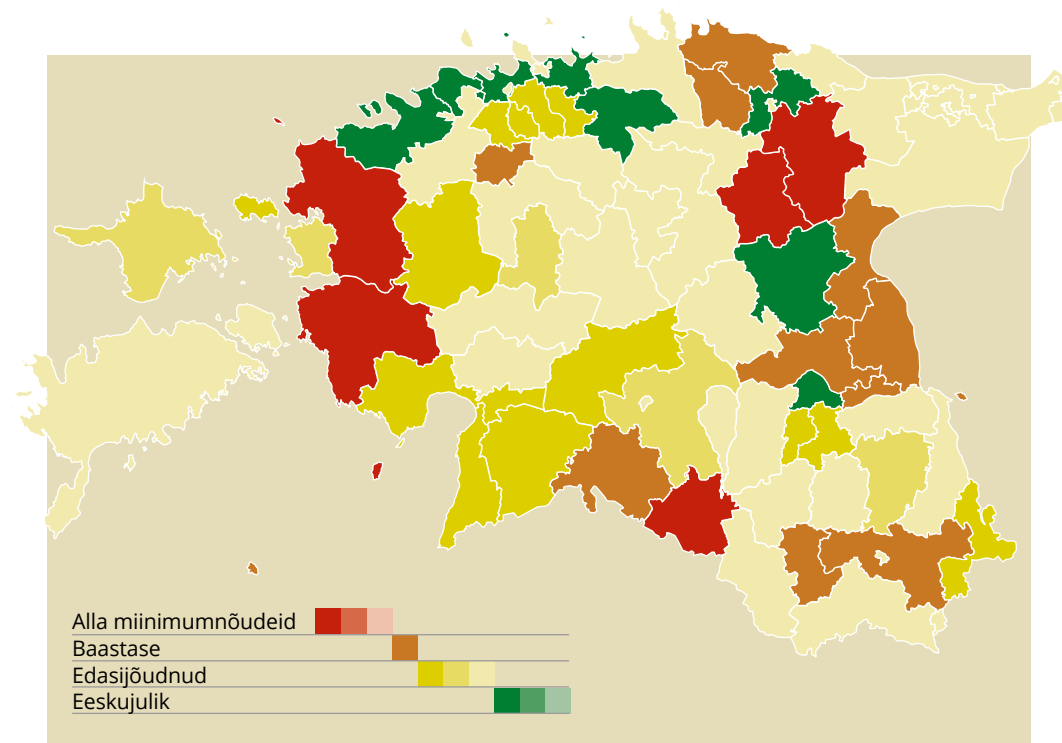
Selle aja jooksul on Päästeamet korraldanud ja arendanud

- ▶ päästetööd,
- ▶ ennetusvaldkonda,
- ▶ ohutusjärelvalvet,
- ▶ elanikkonnakaitset.

Päästeamet on elanikkonnakaitse kohaliku tasandi koordinaator.

Päästevõrgustikku kuulub ligi 4400 inimest, kellest 2000 on Päästeameti töötajad ja 2400 vabatahtlikud päästjad. Valmisolekus on 72 päästekomandot, 118 vabatahtlikku komandot ja 4 pommigruppi.

omavalitsuses eeskujulikule tasemele. See on kõigi Eesti inimeste ühine vastutus – riigi ülesanne on kontrollida ja pakkuda abi, omavalitsuste ülesanne võimekust tõsta ning kogukondade ja elanike asi

JOONIS 2. Omavalitsuste kriisivalmiduse tase. Omavalitsuste 2020. aasta teenustasemete tulemused.

Allikas: Rahandusministeerium 2021

valmistumist nõuda. Tugev regionaalne võrgustik toetab kõiki osapooli.

Kriisi paremaks juhtimiseks kutsusime koroonapandeemia ajal regionaalsed kriisikomisjonid kokku iga kvartali asemel peaaegu iga nädal. Tihedamad kohtumised tõestasid end

formaadina, mida saab vajadusel hõlpsasti taaskäivitada. Päästeameti koostöö kohalike omavalitsustega on jätkunud ja jätkub ka julgeoleukriisis, mil loome ühiselt sireenidel põhineva ohuteavituse süsteemi, valmistame ette ja tähistame avalikud varjumiskohad (joonis 3) ning täidame mitmed muud eesmärgid, mida oleme endale elanikkonnakaitse plaaniga võtnud.

JOONIS 3. Avaliku varjumiskoha tähis.

Allikas: Päästeamet

ELANIKKONNAKAITSET TULEB ARENDADA PIDEVALT

Elanikkonnakaitse rahastamine peab olema jätkusuutlik ja püsiv. Vaja on korras hoida nii igapäevane taristu päästetööde läbiviimiseks kui ka pikemate plaanide tegemine kriiside korral toimetulekuks, sest sõja ajal on need üks ja seesama. Käesoleva aasta eraldised laia riigikaitse arendamiseks on märgilised ja elanikkonnakaitse arendamiseks väga vajalikud. Sõjaks valmistumine ja vajalike süsteemide loomine aitab lahendada ka teisi ohte. Looda parimat, kuid valmistu halvimaks.

Lai riigikaitse aga ei tähenda ainult reageerijate koostööd, vaid kogu riigi (sealhulgas poliitikute) ühist arusaama ja panustamist nii tegevustesse kui ka nende rahastusse. Ja seda just nii, nagu me Päästeametis öelda armastame: „Oleme edukad siis, kui igaüks teeb ära oma osa ... ja natuke rohkem.“

Evakuatsioon või varjumine?

Tegemist on mündi kahe poolega ning vastavalt olukorrale rakendatakse üht või teist.

Ulatuslik evakuatsioon on hädaolukorra või selle ohu korral elanikkonna ajutine ümberpaigutamine ohutusse asukohta. Evakuatsioon võib toimuda enne sündmust, selle ajal või pärast, kas vabatahtlikult,

soovituslikult või vajaduse korral sunniviisiliselt.

Varjumine tähendab ohuolukorras inimeste elu ja tervise kaitsmiseks nende kiiret paiknemist ohustatud alal asuvasse siseruumi. Seda olukorras, kus inimeste evakueerimine ei ole võimalik või otstarbekas.

KASUTATUD ALLIKAD

- HÄMMAL, J. (2021). Elanikkonna hädaolukorraks valmisoleku alase teadlikkuse indeksuuring 2021. Kantar Emor. – <https://www.rescue.ee/files/2021-11/hov-indeksuuring-2021-kantaremor.pdf?351190a262>
- MILNE, R. (2022). War with Russia? Finland Has a Plan for That. – Financial Times, March 28. – <https://www.ft.com/content/c5e376f9-7351-40d3-b058-1873b2ef1924>
- MINISTRY OF THE INTERIOR. FINLAND. [2022]. Civil Defence Shelters would be Used During Military Threat. – <https://intermin.fi/en/rescue-services/preparedness/civil-defence-shelters>
- PELASTUSTOIMI. [2022]. Preparedness. – <https://pelastustoimi.fi/en/rescue-services/preparedness>
- RAHANDUSMINISTEERIUM. (2021). Kriisideks valmisolek 2020. Minuomavalitsus. – <https://minuomavalitsus.fin.ee/et/kriisideks-valmisolek>
- RIIGIKANTSELEI. (2017). Riigikaitse arengukava 2017–2026. – https://www.kaitseministeerium.ee/sites/default/files/sisulehed/eesmargid_tegevused/rkak_2017_2026_avalik_osa.pdf
- RIIGIKANTSELEI. (2021). Riigikaitse arengukava 2022–2031. – <https://riigikantselei.ee/media/1451/download>
- RIIGIKANTSELEI, SISEMINISTEERIUM. (2018). Elanikkonnakaitse kontseptsioon. – <https://www.rescue.ee/files/2022-05/elanikkonnakaitse-kontseptsioon.pdf>
- SISEMINISTEERIUM. [2022]. Elanikkonnakaitse plaan 2022–2023. – <https://www.rescue.ee/files/2022-04/2022.04.06-elanikkonnakaitse-plaan.pdf>
- WHY LT72? (2021). [Leedu kriisiks valmisoleku veebileht] – <https://www.lt72.lt/?lang=en>